

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
І ЗАВДАННЯ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ І
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»**

**Харків
2020**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ І ЗАВДАННЯ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ І
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»**

для студентів 4 курсу заочних факультетів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»

**Харків
2020**

Методичні матеріали і завдання до самостійної роботи і практичних занять з навчальної дисципліни «Екологічне право» для студентів 4 курсу заочних факультетів / Уклад.: А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Т. В. Єрмолаєва та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. 54 с.

У к л а д а ч і: А. П. Гетьман,
А. К. Соколова,
Г. В. Анісімова,
С. В. Разметаєв,
Т. В. Єрмолаєва,
В. Л. Бредіхіна,
М. К. Черкашина,
О. В. Донець,
В. В. Шеховцов,
Є. П. Суєтнов,
Д. Д. Задихайло,
О. В. Лозо,
Є. М. Копиця,
Е. Є. Туліна

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020

ВСТУП

Відповідно до навчального плану університету навчальну дисципліну «Екологічне право» студенти заочних факультетів вивчають у VII і VIII семестрах відповідно, складають іспит, захищають курсову роботу.

Екологічне право – фундаментальна навчальна дисципліна, вивчення якої є важливою складовою еколого-правової освіти студентів закладів вищої освіти. Опанування нею набуває особливого значення у період євроінтеграції й адаптації законодавства України до екологічних стандартів ЄС, прискорення реформування екологічних правовідносин і суттєвого оновлення правової бази, зокрема, із питань регламентації цих відносин, і сприяє становленню сучасного правника як фахівця, який за умов складних відносин між державою, органами місцевого самоврядування, фізичними і юридичними особами з приводу приналежності, використання, відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища може забезпечити режим законності щодо сталого розвитку, дотримання прав і задоволення інтересів відповідних суб'єктів. Завдання викладача при висвітленні ключових тем передусім полягає в тому, щоб докладно, чітко і зрозуміло донести до студентів необхідні теоретичні положення, щоб вони їх засвоїли і могли застосувати на практиці. Крім того, при вивченні навчальної дисципліни студенти мають оволодіти навичками самостійної роботи з нормативно-правовими актами, еколого-правовою літературою, матеріалами судової практики, засвоїти сутність еколого-правових категорій, зміст еколого-правових інститутів, навчитися розуміти конкретний зміст норм екологічного права, роз'яснень вищих судових інстанцій України і рішень Конституційного Суду України, тлумачити їх і правильно використовувати при вирішенні конкретних справ, набути досвіду науково-дослідної роботи у галузі екологічного права.

Викладання “Екологічного права” передбачає також *набуття* студентами *знань* з таких основних питань, як:

предмет, метод і система екологічного права, його принципи, джерела, об'єкти й суб'єкти, правові основи екологічного управління, екологічні права й обов'язки громадян, право власності на природні ресурси та комплекси, загальні положення права природокористування, правове забезпечення екологічної безпеки, дієвості економічного механізму природокористування й охорони навколишнього природного середовища, екологічні спори, правове регулювання використання й охорони земель, вод, надр, рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, формування і функціонування екологічної мережі, поводження з відходами, міжнародно-правова охорона навколишнього середовища, а також засвоєння таких підгалузей права, як: водне, гірниче, флористичне, фауністичне, атмосферо-повітряне тощо.

При вивченні екологічного права на заочному факультеті використовуються такі форми навчальної роботи: лекції, консультації; самостійна робота студентів, передбачено підготовку курсової роботи та проводяться практичні заняття. Відповідно, під час сесії студенти заочного факультету зобов'язані взяти участь у практичних заняттях (4 години) за тематикою, зазначеною в розділі «Плани практичних занять».

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Екологічне право” студенти повинні:

знати систему екологічного законодавства; особливості права власності на природні ресурси і комплекси; специфіку правового регулювання використання, відтворення й охорони окремих природних ресурсів і об'єктів; правовий режим територій та особливо охоронюваних природних об'єктів;

уміти правильно тлумачити й застосовувати норми екологічного права, використовувати дані науки екологічного права для вирішення професійних завдань, здійснювати юридичний аналіз обставин для кваліфікації екологічних відносин; при виконанні професійних завдань визначати правовий статус органів у сфері екологічного управління і правові наслідки рішень, які вони приймають; у межах економіко-правового механізму природокористування й охорони навколишнього природного середовища застосовувати

економічні заходи раціонального природокористування; а також передбачені законодавством механізми правового регулювання використання, охорони й відтворення природних ресурсів.

Самостійна робота – це вид позааудиторної роботи студента навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу.

Під час самостійної роботи студент повинен самостійно опрацювати конспекти лекцій, літературу, нормативні акти, судову практику.

Формами самостійної роботи є: виконання індивідуальних домашніх завдань; робота в інформаційних мережах; опрацювання додаткової літератури; складання конспектів тем, що виносяться для самостійного вивчення тощо.

**ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ,
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
для студентів заочних факультетів**

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
I. Загальні положення екологічного права. Право власності на природні ресурси й комплекси (32 години)					
1	Предмет, метод, система і принципи екологічного права. Джерела екологічного права	8	2	-	6
2	Правові засади управління природокористуванням й охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління)	6	-	-	6
3	Екологічні права й обов'язки громадян	6	-	-	6
4	Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій	4	-	-	4
5	Право власності на природні ресурси та комплекси	8	2	2	4
Всього:		32	4	2	26
II. Право природокористування (28 годин)					
6	Право природокористування	6	-	2	4
7	Правові засади економічного механізму природокористування й охорони навколишнього природного середовища	4	-	-	4
8	Особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Вирішення спорів	2	-	-	2
9	Особливості правового регулювання використання земель	6	-	-	6

10	Особливості правового регулювання використання вод	10	-	-	10
Всього:		28	-	2	26
ІІІ. Особливості правового регулювання використання окремих природних ресурсів (38 годин)					
11	Особливості правового регулювання використання надр	8	-	-	8
12	Особливості правового регулювання використання рослинного світу	10	-	-	10
13	Особливості правове регулювання використання й охорони тваринного світу	12	-	-	12
14	Правове регулювання охорони атмосферного повітря, озонowego шару й клімату	8	-	-	8
Всього:		38	-	-	38
VІ. Правове регулювання відтворення й охорони природних ресурсів і комплексів					
15	Правове забезпечення формування і функціонування екологічної мережі України.	10	-	-	10
16	Правове регулювання поведження з відходами	6	-	-	6
17	Правове регулювання використання й охорони природних ресурсів континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони України	6	-	-	6
18	Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах	4	-	-	4
19	Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності	4	-	-	4
20	Міжнародно-правова охорона довкілля	7	-	-	7
Всього:		37	-	-	37
Разом:		135	4	4	127

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»
(загальна для студентів всіх факультетів)

Модуль 1. Загальні положення екологічного права.
Право власності на природні ресурси й комплекси

Предмет, метод, система й принципи екологічного права. Науково-правові концепції та методологія взаємодії суспільства і природи. Поняття екологічного права як галузі права; етапи його становлення й розвитку. Поняття, сутність і зміст еколого-правових відносин, їх класифікації. Підстави виникнення, зміни і припинення екологічних правовідносин. Доктринальні підходи до визначення об'єктів і суб'єктів екологічних правовідносин. Особливості методу правового регулювання екологічних відносин. Принципи екологічного права й екологічного законодавства. Система екологічного права. Екологічне право – самостійна галузь права в системі права України.

Джерела екологічного права. Поняття, загальна характеристика й особливості джерел екологічного права. Правова класифікація джерел екологічного права та їх система. Конституційні основи регулювання екологічних суспільних відносин. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» як головний закон у системі джерел екологічного права. Поресурсові кодекси й закони як спеціальні джерела екологічного права України (Земельний, Лісовий, Водний кодекси, Кодекс України про надра, Закони України «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про природно-заповідний фонд», «Про екологічну мережу», «Про охорону атмосферного повітря»). Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування в системі джерел екологічного права. Правове значення судової практики в регулюванні екологічних відносин. Міжнародні договори та інші міжнародно-правові акти як джерела екологічного права.

Правові основи управління природокористуванням й охороною навколишнього природного середовища (екологічне

управління). Загальна характеристика управління природокористуванням й охороною довкілля як різновид соціального управління. Поняття й види екологічного управління. Екологічне управління як організаційно-правовий механізм навколишнього природного середовища. Інституційна складова організаційно-правового механізму охорони навколишнього природного середовища. Система і компетенція органів управління природокористуванням й охороною навколишнього природного середовища загальної та спеціальної компетенції. Правове забезпечення участі громадськості в екологічному управлінні природокористуванням й охороною навколишнього природного середовища. Функціональна складова організаційно-правового механізму. Поняття і зміст функцій управління природокористуванням й охороною навколишнього природного середовища. Загальна характеристика організаційних, попереджувально-охоронних і стабілізаційних функцій екологічного управління. Загальні положення реалізації екологічної політики в Україні. Основи стійкого екологічного розвитку. Екологічна освіта й екологічне виховання. Правові основи оцінки впливу на довкілля. Стратегічна екологічна оцінка. Процедура реалізації функцій управління природокористуванням й охороною навколишнього природного середовища. Еколого-правовий процес.

Екологічні права й обов'язки громадян. Становлення і розвиток інституту екологічних прав й обов'язків громадян, їх загальна характеристика. Поняття, особливості й класифікація екологічних прав й обов'язків громадян. Гарантії реалізації екологічних прав громадян. проблеми охорони і захисту екологічних прав громадян.

Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення і території. Законодавчі основи регулювання правовідносин у сфері забезпечення вимог екологічної безпеки. Юридична природа екологічної безпеки: її поняття, види, суб'єктно-об'єктний склад. Правове забезпечення ризику у сфері екологічних правовідносин. Поняття і характеристика правових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення екологічної безпеки. Поняття НЕС, їх

класифікація. Визначення зон НЕС, їх юридична природа. Юридичні підстави, порядок оголошення окремої місцевості зоною НЕС і її правовий режим. Правове забезпечення запобігання і ліквідація НЕС. Правові основи захисту населення й територій у випадку загрози виникнення НЕС.

Право власності на природні ресурси та комплекси. Поняття, зміст й особливості права власності на природні ресурси. Загальна характеристика форм права власності на природні ресурси і комплекси. Особливості права власності Українського народу на природні ресурси. Право державної власності на природні ресурси: поняття, об'єкти, суб'єкти, підстави й порядок виникнення і припинення. Право комунальної власності на природні ресурси: поняття, об'єкти, суб'єкти, підстави й порядок виникнення і припинення. Особливості правового регулювання права спільної комунальної власності на природні ресурси і комплекси. Право приватної власності на природні ресурси: поняття, об'єкти, суб'єкти, підстави й порядок виникнення і припинення. Порядок й особливості безоплатного придбання громадянами України у приватну власність природних ресурсів. Особливості припинення права приватної власності у зв'язку з відчуженням природних ресурсів для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. Основні права й обов'язки власників природних ресурсів. Обмеження, захист і гарантії реалізації прав власників природних ресурсів. Юридична відповідальність за порушення права власності на природні ресурси. Особливості юридичної відповідальності за укладення договорів, які порушують право власності на природні ресурси і комплекси.

Модуль 2. Право природокористування

Право природокористування. Основні принципи природокористування.

Об'єкти й суб'єкти права природокористування. Види права природокористування, їх класифікація. Право загального і спеціального природокористування та їх ознаки. Особливості користування природними ресурсами на умовах оренди.

Особливості користування природними ресурсами континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони. Юридичні підстави виникнення, зміни і припинення права природокористування. Захист суб'єктивних прав природокористувачів.

Правові засади економічного механізму природокористування й охорони навколишнього природного середовища. Поняття і принципи економіко-правового механізму природокористування й охорони довкілля. Основні напрями і складові економічного механізму природокористування й охорони навколишнього природного середовища. Основні засади фінансового забезпечення охорони довкілля й раціонального природокористування. Джерела фінансування екологічних заходів і програм. Фонди охорони навколишнього природного середовища. Плата за спеціальне природокористування: її види й порядок справляння. Екологічний податок: суб'єкти й об'єкти оподаткування. Система лімітів використання природних ресурсів і лімітів скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище. Економічне стимулювання в системі охорони довкілля й раціонального використання природних ресурсів: його сутність і види. Екологічне страхування: поняття, види, об'єкти, суб'єкти. Екологічний аудит: поняття, основні завдання, об'єкти, суб'єкти. Форми екологічного аудиту і порядок проведення.

Загальні засади юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Поняття і загальна характеристика юридичної відповідальності в екологічному праві. Функції юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства: каральна, стимулююча, компенсаційна. Визначення й основні ознаки екологічного правопорушення. Склад і класифікація екологічних правопорушень. Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу. Особливості розгляду екологічних спорів. Об'єктно-суб'єктний склад екологічних суперечок.

Особливості правового регулювання використання земель.

Загальна характеристика правового регулювання використання й охорони земель.

Земля – основне національне багатство України, її функції як об'єкта природи. Дефініція «землекористування» як один з елементів права власності і як самостійний правовий інститут. Право земельного сервітуту. Обмеження прав на землю. Державний контроль за охороною й використанням земель. Планування використання земель. Моніторинг земель як система спостереження за станом земель. Правова охорона земель. Імперативний принцип особливої охорони землі як найважливішого компонента біосфери. Екологізація земельно-правових приписів. Охорона ґрунтів. Охоронні зони з особливими умовами використання земельних ділянок: зони санітарної охорони, санітарно-захисні зони, зони особливого режиму використання земель й охоронні зони. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів. Обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування. Захист сільськогосподарських угідь, земель лісгосподарського призначення від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб. Захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, висушення, ущільнення. Охорона земель від забруднення відходами виробництва, хімічними і радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів. Збереження природних водно-болотних угідь. Попередження погіршення естетичного стану й екологічної ролі антропогенних ландшафтів. Консервація деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь. Особливості юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства: поняття, зміст і види. Повернення самовільно зайнятих земельних ділянок. Захист прав на землю.

Особливості правового регулювання використання вод.

Загальна характеристика права користування водами: поняття, принципи, об'єкти, суб'єкти. Види права водокористування. Право користування водними об'єктами на умовах оренди. Підстави й порядок виникнення і припинення права водо-

користування. Права й обов'язки водокористувачів. Правові заходи охорони вод. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про використання й охорону вод і відтворення водних ресурсів. Особливості розгляду спорів у сфері охорони й використання вод.

Модуль 3. Особливості правового регулювання використання окремих природних ресурсів

Особливості правового регулювання використання надр.

Загальна характеристика права користування надрами: поняття, суб'єкти, об'єкти. Надра як об'єкт правової охорони і використання. Загальна характеристика і співвідношення державного фонду надр і державного фонду родовищ корисних копалин. Гірничий відвід як об'єкт права користування надрами. Підстави й порядок надання і вилучення гірничих відводів. Види права надрокористування. Підстави й порядок виникнення, зміни, призупинення і припинення права користування надрами. Особливості використання надр на підставі угод про розподіл продукції. Особливості використання окремих корисних копалин (нафти і газу, уранових руд, дорогоцінних металів і каменів тощо). Права й обов'язки користувачів надр, захист і гарантії їх прав. Особливості юридичної відповідальності за порушення гірничого законодавства України.

Особливості правового регулювання використання рослинного світу. Рослинний світ як об'єкт правової охорони й використання. Загальна характеристика природних рослинних ресурсів, їх класифікація. Форми використання природних рослинних ресурсів, їх правове забезпечення. Правове регулювання спеціального використання природних рослинних ресурсів та його особливості. Правові засади охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і типових природних рослинних угруповань. Червона книга України. Зелена книга України. Особливості розгляду спорів у сфері охорони та використання рослинного світу.

Ліс як об'єкт права природокористування. Види права лісокористування, їх особливості. Правове регулювання здійснення загального і спеціального використання лісових ресурсів. Види спеціального використання лісових ресурсів. Права й обов'язки лісокористувачів. Правові засади відтворення, охорони й захисту лісів. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про рослинний світ і лісового законодавства.

Правове регулювання використання й охорони тваринного світу. Тваринний світ як об'єкт охорони і використання. Загальна характеристика права користування тваринним світом: поняття, об'єкти, суб'єкти й види. Загальні підстави й порядок виникнення і припинення права використання тваринного світу. Права й обов'язки користувачів тваринного світу. Правові засади і межі загального використання об'єктів тваринного світу. Правові засади спеціального використання об'єктів тваринного світу. Правове регулювання полювання й мисливського господарства. Правове регулювання здійснення рибальства. Правові основи використання диких тварин у наукових, культурно-освітніх, виховних, естетичних і комерційних цілях. Правове регулювання використання, відтворення й охорони об'єктів тваринного світу, занесених до Червоної книги України. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну незаконним добуванням об'єктів тваринного світу. Особливості розгляду спорів у сфері охорони і використання тваринного світу.

Правова охорона атмосферного повітря, озонового шару й клімату. Атмосферне повітря, озоновий шару й клімат як об'єкти правової охорони. Основи національного законодавства щодо попередження змін клімату. Поняття «правової охорони атмосферного повітря, озонового шару й клімату». Система правових заходів з охорони атмосферного повітря, озонового шару й клімату. Правові заходи з охорони атмосферного повітря від виробничого впливу. Особливості правового регулювання нормування в галузі охорони атмосферного повітря. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару й клімату.

Модуль 4. Правове регулювання відтворення природних об'єктів і комплексів. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища

Правове регулювання поводження з відходами. Відходи як об'єкт правового регулювання. Правова класифікація відходів. Правовий режим поводження з відходами. Особливості правового регулювання поводження з: виробничими відходами; побутовими відходами; небезпечними відходами; радіоактивними відходами. Правове регулювання діяльності, пов'язаної зі збиранням і заготівлею окремих видів відходів як вторинної сировини й забезпечення ними переробних підприємств. Транскордонне переміщення відходів, їх правове регулювання. Законодавство Європейського Союзу у сфері поводження з відходами. Юридична відповідальність за порушення законодавства України про відходи.

Правове забезпечення формування і функціонування екологічної мережі України. Загальна характеристика екологічної мережі України: поняття, об'єкти і структурні елементи. Принципи формування збереження і використання екологічної мережі. Порядок включення природних об'єктів до переліків територій і об'єктів екологічної мережі. Особливості права власності на землю та інші природні ресурси об'єктів екологічної мережі. Правовий режим об'єктів природно-заповідного фонду. Поняття і загальна характеристика природно-заповідного фонду України як ключового об'єкта національної екологічної мережі України. Правова класифікація територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Економіко-правові засади функціонування територій природно-заповідного фонду. Види використання об'єктів природно-заповідного фонду. Суб'єкти права користування територіями природно-заповідного фонду, їх права й обов'язки. Організаційно-правові форми відтворення, охорони і збереження об'єктів природно-заповідного фонду. Характеристика правового режиму охоронних і захисних зон природно-заповідного фонду. Особливості використання й охорони окремих видів територій природно-заповідного фонду: природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, заказників, регіональ-

них ландшафтних парків, пам'яток природи, заповідних урочищ, ботанічних садів, дендрологічних і зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Особливості юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства щодо використання й охорони об'єктів природно-заповідного фонду України. Майнова відповідальність за заподіяння шкоди природним територіям, що особливо охороняються, й об'єктам природно-заповідного фонду України. Правовий режим санітарно-захисних зон, курортних, лікувально-оздоровчих, рекреаційних територій і курортів. Поняття і загальна характеристика курортних і лікувально-оздоровчих територій (зон) як складових національної екологічної мережі України. Види природних лікувальних факторів і ресурсів. Поняття і юридичні ознаки курорту. Юридичний порядок визнання і оголошення лікувально-оздоровчої місцевості курортом. Поняття «прибережні захисні смуги», «водоохоронні зони», «полезахисні лісові смуги». Порядок використання й охорони буферних зон національної екомережі. Види використання природних лікувальних ресурсів, курортних і лікувально-оздоровчих територій. Форми власності щодо курортів і лікувально-оздоровчих територій. Коло суб'єктів права користування курортними і лікувально-оздоровчими територіями, їх права й обов'язки. Поняття і види правової охорони курортів і лікувально-оздоровчих зон. Екологічні вимоги до їх охорони. Правовий режим округу санітарної (гірничо-санітарної) охорони. Правове закріплення зонування курортних і лікувально-оздоровчих територій. Поняття «рекреаційні території» і їх види. Визначення кола земель рекреаційного призначення як буферних зон національної екологічної мережі України. Види використання рекреаційних територій. Особливості їх відновлення й охорони. Юридична відповідальність за порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчих і рекреаційних територій. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну природних лікувальних ресурсів.

Правове регулювання використання й охорони природних ресурсів континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України. Природні ресурси континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України як

об'єкти правової охорони й використання. Правові засади використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони України та її континентального шельфу. Правове забезпечення охорони природних ресурсів і морського середовища в межах виключної (морської) економічної зони України. Правова регламентація проведення наукових досліджень у межах континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони України: природоохоронні аспекти. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону природних ресурсів континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони України.

Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах. Урбанізація: поняття, загальна характеристика, еколого-правові аспекти. Адміністративно-правовий устрій України. Загальна характеристика населених пунктів як джерел забруднення навколишнього природного середовища. Місто як центр антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Міста постійного проживання людей. Міська екосистема. Концепція зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку. Напрямки державної політики в Україні щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів. Проект «Інтегрований розвиток міст в Україні». Стратегічне планування сталого розвитку. Екологічні вимоги при розміщенні і розвитку населених пунктів. Загальна характеристика Генеральної схеми планування території України. План зонування території, генеральні плани населених пунктів, їх характеристика і правове забезпечення. Зони територій України: урбанізації; сільського господарства; національної екологічної мережі; радіаційного забруднення тощо. Особливості охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях. Середовище життєдіяльності людини. Загальна характеристика навколишнього природного середовища населених пунктів. Правова охорона зелених насаджень на території населених пунктів. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого впливу фізичних факторів та радіоактивного забруднення. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від забруднення відходами.

Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності. Співвідношення суспільних економічних і екологічних інтересів в умовах екологічної кризи. Змістовна конвергенція економічної та екологічної політик держави. Конвергенція змісту і напрямків розвитку господарського й екологічного законодавств України в сучасних екологічних умовах. Розвиток «зеленої економіки» й екологічного господарювання як типу господарської діяльності. Політико-правові і законотворчі завдання держави. «Зелені інновації» в механізмі реалізації концепції сталого розвитку. Правові засоби і спеціальні правові режими стимулювання екологічного господарювання.

Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища. Право охорони навколишнього середовища Європейського Союзу. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища: поняття й ознаки. Принципи міжнародно-правової охорони навколишнього середовища. Об'єкти і суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього середовища. Міжнародно-правова охорона природних об'єктів як складових навколишнього середовища. Система заходів міжнародно-правового характеру з охорони навколишнього середовища. Міжнародне співробітництво держав у сфері охорони навколишнього середовища. Відповідальність за правопорушення у сфері охорони навколишнього середовища: міжнародно-правовий аспект. Поняття і розвиток права навколишнього середовища ЄС. Екологічна політика ЄС. Принципи і джерела права навколишнього середовища ЄС. Система і компетенції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Предметні сфери дії права охорони навколишнього середовища ЄС.

**ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»**

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Т е м а : Предмет, метод, система, принципи екологічного права

1. Поняття екологічних відносин і їх різновидів (земельні, водні, флористичні, атмосферно-повітряні тощо).
2. Об'єкти й суб'єкти екологічного права, їх класифікації.
3. Поняття екологічного права як галузі права, його підгалузей, правових інститутів і субінститутів, загальної і особливої його частин.
4. Специфіка методу правового регулювання екологічних відносин.
5. Система екологічного права, співвідношення його з іншими галузями права.
6. Принципи екологічного права та законодавства.

Т е м а : Джерела екологічного права

1. Поняття «джерела екологічного права», їх загальна характеристика і класифікація.
2. Конституція України як джерело екологічного права.
3. Закони України в системі джерел екологічного права.
4. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
5. Міжнародні договори як джерела екологічного права.
6. Правила додаткового (субсидіарного) застосування інших галузей права в регулюванні екологічних відносин.
7. Роль судової практики в регулюванні екологічних правовідносин.

**Т е м а : Правові основи управління природокористуванням
й охороною навколишнього природного середовища
(екологічне управління)**

1. Правові засади державної екологічної політики.
2. Поняття й види управління в галузі екології.
3. Система і компетенція органів екологічного управління.
4. Правові питання участі громадськості в екологічному управлінні.
5. Поняття, загальна характеристика й особливості правового регулювання функцій екологічного управління. Організаційні, попереджувально-охоронні й стабілізаційні функції екологічного управління.
6. Процесуальний порядок здійснення функцій управління природокористуванням та охороною довкілля.

Т е м а : Екологічні права й обов'язки громадян

1. Законодавчі засади забезпечення екологічних прав громадян.
2. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.
3. Конституційні екологічні права громадян.
4. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
5. Право на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.
6. Право громадян на одержання екологічної інформації.
7. Поняття й види екологічних обов'язків громадян.
8. Гарантії, охорона, форми і способи захисту екологічних прав громадян.

Т е м а: Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій

1. Правове регулювання екологічного забезпечення екологічної безпеки.
2. Поняття, суб'єкти й об'єкти екологічної безпеки.
3. Види екологічної безпеки.
4. Поняття і характеристика правових заходів щодо забезпечення вимог екологічної безпеки.
5. Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин.
6. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.
7. Поняття «надзвичайні екологічні ситуації», їх ознаки і класифікація.
8. Поняття, правовий режим зон НЕС.
9. Юридичні підстави, порядок оголошення окремої місцевості зоною НЕС та її правовий режим.
10. Правові заходи щодо забезпечення захисту населення й територій, запобігання і ліквідації наслідків НЕС.

Т е м а: Право власності на природні ресурси і комплекси

1. Поняття, особливості і зміст права власності на природні ресурси і комплекси.
2. Особливості права власності Українського народу на природні ресурси.
3. Право державної власності на природні ресурси й комплекси.
4. Право комунальної власності на природні ресурси й комплекси.
5. Право приватної власності на природні ресурси й комплекси.
6. Права й обов'язки власників природних ресурсів, захист і гарантії їх прав.
7. Юридична відповідальність за порушення права власності на природні ресурси й комплекси.

Т е м а: Право природокористування

1. Поняття й основні принципи права природокористування.
2. Об'єкти й суб'єкти права природокористування.
3. Права й обов'язки природокористувачів. Обмеження прав природокористувачів.
4. Правова класифікація видів природокористування.
5. Юридичні підстави виникнення, зміни і припинення права природокористування (відповідні юридичні дії, факти, події, судові рішення).
6. Документи, які посвідчують право природокористування, їх юридична природа.
7. Особливості використання природних ресурсів на умовах оренди.
8. Захист прав природокористувачів.

Т е м а : Правові засади економічного механізму природокористування й охорони навколишнього природного середовища

1. Поняття, принципи й основні елементи економіко-правового механізму природокористування й охорони довкілля.
2. Платність спеціального природокористування як основна складова економіко-правового механізму.
3. Фінансове забезпечення охорони довкілля й раціонального природокористування.
4. Екологічний податок: порядок сплати і механізм розподілу отриманих коштів.
5. Економічне стимулювання як одна з функцій економіко-правового механізму раціонального природокористування й охорони навколишнього природного середовища.
6. Екологічний аудит й екологічне страхування як складові економіко-правового механізму.

Т е м а: Особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Вирішення спорів

1. Поняття і загальна характеристика юридичної відповідальності в екологічному законодавстві.
2. Функції юридичної відповідальності: компенсаційна, стимулююча, каральна.
3. Підстави виникнення й притягнення до юридичної відповідальності в екологічному законодавстві.
4. Визначення й головні ознаки екологічного правопорушення: злочини і проступки.
5. Особливості і склад екологічного правопорушення.
6. Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна.
7. Класифікація юридичної відповідальності за колом суб'єктів й об'єктами заподіяння шкоди, специфікою застосування санкцій – основних і додаткових.
8. Екологічні спори, їх сутність.
9. Особливості й порядок вирішення еколого-правових спорів. Об'єктно-суб'єктний склад екологічних спорів.
10. Види (юрисдикційний, договірний та судовий) та механізми вирішення екологічних спорів.

Т е м а: Правове регулювання використання й охорони земель

1. Земля як об'єкт еколого-правових відносин.
2. Правові основи землекористування в Україні.
3. Правова охорона земель і ґрунтів в Україні.
4. Захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення.
5. Захист земель від забруднення відходами виробництва, хімічними й радіоактивними речовинами й від інших несприятливих природних і техногенних процесів.
6. Консервація деградованих і малопродуктивних земель.
7. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства.

**Т е м а: Особливості правового регулювання
використання вод**

1. Води як об'єкт правової охорони, використання й відтворення.
2. Правове регулювання використання вод.
3. Особливості використання водних об'єктів на умовах оренди.
4. Права й обов'язки водокористувачів.
4. Правове регулювання у сфері охорони вод.
5. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

**Т е м а: Особливості правового регулювання
використання надр**

1. Надра як об'єкт правової охорони й використання.
2. Право надрокористування, його види.
3. Правове регулювання основних видів використання надр.
4. Особливості правового регулювання використання надр на підставі угод про розподіл продукції.
5. Правова охорона надр.
6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.

**Т е м а: Особливості правового регулювання використання
рослинного світу**

1. Рослинний світ як об'єкт правової охорони, використання й відтворення.
2. Види використання рослинного світу, їх правове регулювання.
3. Правова охорона рослинного світу.
4. Правове регулювання охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і природних рослинних угруповань.

5. Ліс як об'єкт правової охорони й використання.
6. Право лісокористування: поняття, види, підстави виникнення й припинення.
7. Правові заходи із відтворення, охорони й захисту лісів.
8. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ і лісового законодавства.

Т е м а: Правове регулювання використання й охорони тваринного світу

1. Тваринний світ як об'єкт правової охорони, відтворення і використання.
2. Види використання об'єктів тваринного світу. Особливості загального і спеціального використання об'єктів тваринного світу.
3. Правове регулювання полювання і мисливського господарства.
4. Правове регулювання рибальства і рибного господарства.
5. Правове регулювання інших видів спеціального використання тваринного світу.
6. Правова охорона тваринного світу. Червона книга України.
7. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу.

Т е м а: Правове регулювання охорони атмосферного повітря, озонового шару й клімату

1. Атмосферне повітря, озоновий шар і клімат як об'єкт правової охорони.
2. Поняття «правова охорона атмосферного повітря, озонового шару і клімату».
3. Система правових заходів з охорони атмосферного повітря, озонового шару й клімату.
4. Нормативи у галузі охорони атмосферного повітря.

5. Дозвільна діяльність у сфері охорони атмосферного повітря.

6. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару й клімату.

7. Особливості майнової відповідальності за порушення вимог законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару й клімату.

Т е м а: Правове регулювання поводження з відходами

1. Поняття і класифікація відходів як об'єкта правового регулювання.

2. Правовий режим поводження з відходами.

3. Особливості правового регулювання поводження з виробничими; побутовими; радіоактивними і небезпечними відходами.

4. Транскордонне переміщення відходів та їх правове регулювання.

5. Законодавство Європейського Союзу в галузі поводження з відходами.

6. Юридична відповідальність за порушення законодавства України про відходи.

Т е м а: Правове забезпечення формування і функціонування екологічної мережі України

1. Загальна характеристика екологічної мережі України: поняття, об'єкти, принципи її формування.

2. Правова характеристика структурних елементів екомережі. Поняття ключових територій.

3. Поняття і загальна характеристика природно-заповідного фонду України.

4. Види і критерії класифікації територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

5. Особливості правового режиму окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

6. Правова охорона природно-заповідного фонду України.
7. Поняття й види лікувальних природних ресурсів і факторів.
8. Поняття й юридичні ознаки курорту.
9. Зміст правової охорони курортів і лікувально-оздоровчих територій.
10. Поняття «рекреаційні території». Види їх використання й особливості охорони.
11. Території, які є місцями перебування або зростання видів тваринного чи рослинного світу, занесених до Червоної книги України.
12. Земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України.
13. Водоохоронні зони.
14. Землі лісогосподарського призначення
15. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.
16. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства з питань використання, відтворення й охорони курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних територій.

Т е м а: Правове регулювання використання й охорони природних ресурсів континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони

1. Природні ресурси континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України як об'єкти правової охорони й використання.
2. Правові засади використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони України та її континентального шельфу.
3. Правове забезпечення охорони природних ресурсів і морського середовища в межах виключної (морської) економічної зони України.
4. Правова регламентація проведення наукових досліджень у межах континентального шельфу і виключної

(морської) економічної зони України: природоохоронні аспекти.

5. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону природних ресурсів континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони України.

Т е м а: Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах

1. Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище.

2. Реалізація концепції зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку.

3. Стратегічне планування місцевого розвитку.

4. Екологічні вимоги при розміщенні й розвитку населених пунктів.

5. Особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та на інших урбанізованих територіях.

Т е м а: Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності

1. Співвідношення суспільних економічних і екологічних інтересів в умовах екологічної кризи.

2. Економічна й екологічна політики держави, їх конвергенція в умовах стратегій сталого розвитку.

3. Конвергенція змісту і напрямів розвитку господарського й екологічного законодавства України в сучасних екологічних умовах.

4. Розвиток «зеленої економіки» і екологічного господарювання як типу господарської діяльності.

5. «Зелені інновації» в механізмі реалізації концепції сталого розвитку.

6. Правові засоби і спеціальні правові режими стимулювання екологічного господарювання.

**Т е м а: Міжнародно-правова охорона навколишнього
середовища. Право охорони навколишнього середовища
Європейського Союзу**

1. Поняття і зміст міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
2. Принципи міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
3. Об'єкти й суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
4. Міжнародно-правова охорона Світового океану і внутрішніх вод.
5. Міжнародно-правова охорона флори і фауни.
6. Міжнародно-правова охорона атмосферного повітря, озонового шару й космічного простору.
7. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища Арктики й Антарктики.
8. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами й матеріалами.
9. Поняття і розвиток права навколишнього середовища ЄС.
10. Екологічна політика ЄС. Екологічні програми дій ЄС.
11. Принципи й джерела права охорони навколишнього середовища ЄС.
12. Система і компетенції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Т е м а : Загальна характеристика права власності на природні ресурси й комплекси

1. Поняття й особливості права власності на природні ресурси і комплекси.
2. Право власності Українського народу на землю, надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси.
3. Форми власності на природні ресурси і комплекси: загальні положення.
4. Особливості права державної та комунальної власності на природні ресурси і комплекси.
5. Право приватної власності юридичних осіб на природні ресурси і комплекси. Об'єкти й суб'єкти. Підстави й порядок виникнення і припинення права власності.
6. Право приватної власності громадян на природні ресурси і комплекси. Об'єкти й суб'єкти. Підстави й порядок виникнення і припинення права власності.
7. Загальна характеристика угод з природними ресурсами як підстави виникнення права власності на природні ресурси і комплекси.
8. Основні права і обов'язки власників природних ресурсів.
9. Захист і гарантії прав власників природних ресурсів.

З а в д а н н я

1. Громадянин П. отримав у порядку безоплатної приватизації земельну ділянку, для ведення особистого селянського господарства, на якій були виявлені численні запаси глини. Згодом у межах цієї ділянки він виривав котлован глибиною 2 м. і почав видобувати глину для будівництва бані, котлован потім він заповнив водою зі свердловини, розташованої на його ділянці, щоб у подальшому займатися штучним розведенням риби з метою її реалізації.

Державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища було направлено письмове попередження гр. П. про припинення незаконної розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення і видобутку прісних підземних вод, а після невиконання вказаних вимог він був притягнутий до адміністративної відповідальності.

Гр. П. оскаржив дії інспектора, ґрунтуючись на тому, що земельна ділянка з розміщеними на ній і під її поверхнею корисними копалинами і водами є його власністю, і він як власник може розпоряджатися своїм майном вільно й на власний розсуд.

Які особливості права власності на надра і права власності на добуті корисні копалини? Чи є води у межах земельної ділянки приватною власністю володільця землі? Які водні об'єкти можуть знаходитися у приватній власності громадян?

Вирішіть завдання. Дайте правову оцінку діям осіб.

2. Гр. К. на садовій земельній ділянці, що належала йому на праві приватної власності, пробури́в свердловину й організував подачу води своїм сусідам по садовому кооперативу для питних потреб. Державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища склав протокол про порушення ст. 48 Кодексу України про адміністративні правопорушення і виніс постанову про притягнення гр. К. до адміністративної відповідальності за порушення права державної власності на води. Гр. П. оскаржив постанову до суду, посилаючись на те, що, оскільки земельна ділянка належить йому на праві приватної власності, відповідно до ст. 79 Земельного кодексу України води на ній також належать йому на праві приватної власності.

Які особливості права власності на води? У чому полягає різниця між водами й водними об'єктами? Як співвідноситься земельне й водне законодавства при регулюванні питань права власності на водні об'єкти?

Надайте визначення водного об'єкта як об'єкта права власності.

Проаналізуйте доводи сторін і визначте, яке рішення повинен прийняти суд?

3. Із метою організації притулку для бездомних собак міською радою був безкоштовно переданий у приватну власність громадської організації захисту тварин розплідник для розведення собак службових порід, разом із собаками, що в ньому містилися. Під час перевірки умов утримання тварин в неволі в одному з вольєрів були виявлені 10 вовченят. Державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища на підставі відсутності дозволу на утримання диких тварин у неволі вилучив вовченят і передав їх за актом на тимчасове зберігання приватному мисливському господарству.

Громадська організація оскаржила ці дії інспектора в суді, вимагаючи повернути вовченят як свою приватну власність.

Які підстави і порядок придбання у приватну власність диких тварин? Який порядок придбання у приватну власність об'єктів права комунальної власності? Які документи засвідчують право приватної власності на об'єкти тваринного світу? Які підстави і порядок припинення права приватної власності на об'єкти тваринного світу?

Чи законні рішення міської ради і дії інспектора? Чи підлягає скарга задоволенню в суді?

Список літератури й основних нормативних актів

Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. С. 142–166.

Екологічне право в питаннях і відповідях: навч. посібник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. Л. Бредіхіна та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2017. С. 59–67, 114–121.

Екологічне право України в таблицях і схемах: підручник / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015.

Носик В. В. Право власності на землю Українського народу: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 554 с.

Шеховцов В. В. Правове регулювання права приватної власності на об'єкти тваринного світу в Україні / за ред. А. П. Гетьмана: монографія. Харків: Вид-во ФІНН, 2010. 210 с.

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р (з наступними змінами та доповненнями) № 2768-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 46. Ст. 2038.

Водний кодекс України від 06.06.1995 р (з наступ. змін. та допов.) № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 214.

8. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року (з наступними змінами та доповненнями) № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р № 2894 / III. *Офіційний вісник України*. 2002. № 2. Ст. 47.

Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р № 17. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 1 (53). С. 9.

Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища: роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 27.06.2001 р № 02-5 / 744. *Вісник господарського судочинства*. 2001. № 4. С. 92.

Тема: Загальні положення права природокористування

Питання для обговорення

1. Поняття й основні принципи права природокористування.
2. Об'єкти й суб'єкти права природокористування.
3. Права й обов'язки природокористувачів, обмеження їх прав.
4. Класифікація права природокористування за відповідними критеріями.

5. Юридичні підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин природокористування.

6. Документи, які посвідчують право природокористування, їх юридична природа.

7. Особливості використання природних ресурсів на умовах оренди.

8. Правові засоби і форми захисту прав природокористувачів.

Завдання

4. Громадянин Т. із друзями виїхав на відпочинок і розташувався біля річки. Там компанія розмістила намети і автомобілі. Гр-н Б. почав ловити рибу із застосуванням сітки, виготовленої з плетених вербових прутів, натягнутих на обруч, а гр. Т. вирішив помити автомобіль у прибережній захисній смужі річки. За цими заняттями їх застав державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища, який склав протоколи: 1) про порушення гр. Т. правил охорони водних ресурсів і правил використання об'єктів тваринного світу (ст. 59, ст. 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення; 2) про порушення гр. Б. правил використання об'єктів тваринного світу (ст. 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення). У суді гр. Т. пояснив, що мив машину спеціальним миючим засобом, а гр. Б. здійснював рибальство для власного споживання.

Вирішіть справу. Дайте характеристику зазначеним в завданні видам права природокористування. Вкажіть, чи передбачена законодавством юридична відповідальність за зазначені дії?

5. Громадянин М. влітку поливав свій город водою, яку брав із колодязя за допомогою електропомпи на земельній ділянці, що належить йому на праві приватної власності. Здійснюючи контроль, державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища застав гр. М за цим заняттям. За самовільне користування надрами державний

інспектор України з охорони навколишнього природного середовища склав протокол про порушення ст. 47 Кодексу України про адміністративні правопорушення і виніс постанову про притягнення гр. М. до адміністративної відповідальності за порушення права державної власності на надра. Гр. М. оскаржив постанову державного інспектора України з охорони навколишнього природного середовища до суду. У суді він відстоював позицію, що, оскільки земельна ділянка належить йому на праві приватної власності, то за ст. 90 Земельного кодексу України він має право використовувати в установленому порядку для власних потреб наявні на земельній ділянці загальнопоширені корисні копалини, торф, лісові насадження, водні об'єкти, а також інші корисні властивості землі.

Яке рішення повинен прийняти суд? Виходячи з умов завдання, вкажіть, який вид права природокористування здійснював гр. М.? До якого виду юридичної відповідальності має бути притягнутий гр. М.? Яка відповідальність передбачена законодавством України за незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення?

6. На території мисливських угідь був затриманий гр. В., який поставив капкан, в який потрапила козуля. Протягом доби він не зміг забрати здобуте, і м'ясо стало не придатним до вживання. Особи, уповноважені здійснювати контроль у галузі мисливського господарства й полювання, склали адміністративний протокол про порушення законодавства в цій галузі і наклали штраф на затриманого в розмірі 700 грн. Крім того, гр. В. зобов'язали відшкодувати збиток, заподіяний тваринному світу в розмірі 32000 грн. (Без урахування вартості м'яса козулі, оскільки воно не було використано).

Чи можливе здійснення полювання поза мисливських угідь? Яка продукція буде вважатися незаконно добутою? Яку відповідальність має понести громадянин В. за порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання?

7. На території ДП Гутянське лісове господарство України було затримано С., який заготовляв дикорослі плоди і

гриби з метою їх подальшої реалізації. За самовільне збирання дикорослих плодів і грибів на С. накладено штраф у розмірі чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Сплачувати штраф С. відмовився, оскільки вважає, що здійснював загальне користування лісовими ресурсами, що не вимагає отримання спеціального дозволу і є безкоштовним.

Вирішіть справу. Які види лісокористування передбачає чинне законодавство України? Дайте характеристику побічного лісокористування, назвіть його особливості й порядок отримання спеціального дозволу на його здійснення.

Нормативно-правові акти до практичних занять

Конституція України, прийнята 28.06.1996 р. за № 254/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Про основні напрямки державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38-39. Ст. 248.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Голос України*. 30.03.2019. № 62.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України 25.06.1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.

Цивільний кодекс України від 16.10.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Лісовий кодекс України в редакції Закону України від 08.02.2006 р. № 3404-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.

Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X (в редакції від 04.06.2014 р.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161–XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 46. Ст. 280.

Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. № 2894–III. *Офіційний вісник України*. 2002. № 2. Ст. 47.

Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. № 591–XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 18. Ст. 775.

Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3055–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 201.

Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1864–IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 29. Ст. 1950.

Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22.02.2000 р. № 1478–III. *Офіційний вісник України*. 2000. № 12. Ст. 442.

Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 р. № 3447–IV. *Офіційний вісник України*. 2006. № 11. Ст. 692.

Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12. 1994 р. № 827 зі змінами від 28.12.2011 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.1996 р., № 449. *Збірка законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища*. 1997. Т. 2. С. 292–294.

Про врегулювання питання щодо спеціального використання лісових ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 761. *Офіційний вісник України*. 2007. № 39. Ст. 1550.

Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання): постанова Кабінету Міністрів України від 07.11.2012 р. № 1030. *Офіційний вісник України*. 2012. № 85. Ст. 3466.

Про Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.

Про затвердження переліків видів тварин, що заносяться до Червоної книги України (тваринний світ), та видів тварин, що виключені з Червоної книги України (тваринний світ): наказ Мінприроди України від 17.06.2009 р. № 313. *Офіційний вісник України*. 2009. № 55. Ст. 1931.

Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України): наказ Міністерство аграрної політики та продовольства України та Мінприроди України від 19.06.2017 р. № 301/222. *Офіційний вісник України*. 2017. № 58. Ст. 1767.

Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ : пост. Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 7. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 6. С. 22.

Ліміти на спеціальне використання лісових ресурсів при здійсненні побічних лісових користувань на 2014 рік: Розпорядження голови Харківської обласної державної адміністрації / Офіц. веб-сайт Харківської обласної державної адміністрації. URL: <http://kharkivoda.gov.ua/uk/document/view/id/14105>

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

1. Предмет екологічного права.
2. Види екологічних правовідносин.
3. Поняття і види об'єктів екологічного права.
4. Поняття «екологічне право».
5. Принципи екологічного права.
6. Метод екологічного права, його основні ознаки.
7. Система екологічного права.
8. Загальна характеристика джерел екологічного права.
9. Конституційні засади регулювання екологічних суспільних відносин.
10. Закони як джерела екологічного права.
11. Міжнародні договори як джерела екологічного права.
12. Поняття, зміст й особливості права власності на природні ресурси і комплекси.
13. Право власності Українського народу на природні ресурси й комплекси.
14. Право приватної власності на природні ресурси й комплекси: об'єкти, суб'єкти, підстави виникнення і припинення.
15. Право комунальної власності на природні ресурси й комплекси: об'єкти, суб'єкти, підстави виникнення і припинення.
16. Право державної власності на природні ресурси й комплекси: об'єкти, суб'єкти, підстави виникнення і припинення.
17. Охорона права власності на природні ресурси й комплекси, юридична відповідальність за його порушення.
18. Поняття і підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
19. Особливості цивільної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

20. Поняття «управління у сфері природокористування й охорони довкілля».

21. Функції управління у сфері природокористування й охорони довкілля.

22. Органи управління загальної компетенції у сфері природокористування й охорони довкілля.

23. Органи управління спеціальної компетенції у сфері природокористування й охорони довкілля.

24. Правове забезпечення обліку природних ресурсів.

25. Правове регулювання екологічного контролю, його поняття й види.

26. Правове регулювання екологічного моніторингу, його поняття й види.

27. Правове забезпечення оцінки впливу на довкілля.

28. Екологічна стандартизація і нормування: правові засади, поняття й об'єкти.

29. Право природокористування: поняття, зміст і види.

30. Особливості загального природокористування, його правове забезпечення.

31. Особливості спеціального природокористування, його правове забезпечення.

32. Правові засади використання природних ресурсів на умовах оренди.

33. Підстави виникнення і припинення права природокористування.

34. Загальна характеристика екологічних прав громадян: поняття і класифікації.

35. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

36. Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.

37. Право громадян на одержання екологічної інформації.

38. Екологічні обов'язки громадян: їх юридична природа і класифікації.

39. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.

40. Особливості правової охорони, форми і способи захисту екологічних прав громадян.

41. Правове регулювання екологічної безпеки: поняття, об'єкти, суб'єкти й види.

42. Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки.

43. Особливості юридичної відповідальності за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.

44. Надзвичайні екологічні ситуації, їх юридична природа і класифікації.

45. Поняття «зона надзвичайної екологічної ситуації», юридичні підстави і порядок їх оголошення.

46. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації.

47. Економіко-правовий механізм природокористування й охорони довкілля: поняття та складові.

48. Екологічний податок: сутність, суб'єкти й об'єкти оподаткування.

49. Плата за спеціальне використання природних ресурсів: види й особливості справляння.

50. Загальна характеристика права землекористування.

51. Особливості правової охорони земель.

52. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства.

53. Правовий режим водоохоронних зон.

54. Правовий режим прибережних захисних смуг.

55. Права й обов'язки користувачів водних об'єктів.

56. Види права водокористування.

57. Правовий режим оренди водних об'єктів.

58. Підстави і порядок виникнення права спеціального водокористування.

59. Підстави і порядок припинення права спеціального водокористування.

60. Правова охорона вод.

61. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

62. Право надрокористування: об'єкти й суб'єкти.

63. Види права користування надрами: загальна характеристика.
64. Правове регулювання геологічного вивчення надр.
65. Правове регулювання видобування корисних копалин.
66. Правове регулювання використання надр в цілях, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин.
67. Особливості правовідносин щодо користування надрами на умовах угод про розподіл продукції.
68. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.
69. Рослинний світ як об'єкт правового регулювання: поняття і класифікація.
70. Правове забезпечення використання природних рослинних ресурсів.
71. Правова охорона рослинного світу: поняття й основні заходи.
72. Зелена книга України: правові засади і значення.
73. Правова охорона зелених насаджень у межах населених пунктів.
74. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ.
75. Право лісокористування: поняття й види.
76. Правове забезпечення використання лісових ресурсів.
77. Правове регулювання заготівлі деревини.
78. Правове регулювання заготівлі другорядних лісових матеріалів.
79. Правова характеристика лісових сервітутів.
80. Правове регулювання використання корисних властивостей лісів.
81. Правові заходи по відтворенню лісів.
82. Правові заходи щодо охорони й захисту лісів.
83. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.
84. Право користування тваринним світом: поняття й види.

85. Мисливство і полювання: поняття й правове забезпечення.

86. Правове регулювання рибальства і ведення рибного господарства.

87. Правове регулювання добування (придбання) диких тварин із метою їх утримання і розведення в напіввільних умовах чи в неволі.

88. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

89. Правові заходи щодо охорони атмосферного повітря.

90. Атмосферне повітря, озоновий шар і клімат як об'єкти правової охорони.

91. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у галузі охорони атмосферного повітря.

92. Правові засади формування екологічної мережі.

93. Поняття, об'єкти і структурні елементи екологічної мережі.

94. Порядок включення територій та об'єктів до переліків територій й об'єктів екологічної мережі: правове забезпечення.

95. Природно-заповідний фонд: класифікація територій та об'єктів, правовий режим.

96. Правовий режим природних і біосферних заповідників.

97. Правовий режим національних природних парків.

98. Правовий режим ботанічних садів і дендрологічних парків.

99. Правовий режим зоологічних парків.

100. Особливості правової охорони курортних і лікувально-оздоровчих територій.

101. Правовий режим рекреаційних територій.

102. Червона книга України: поняття, об'єкти і правове значення.

103. Юридична відповідальність за порушення законодавства про Червону книгу України.

104. Відходи як об'єкт еколого-правового регулювання, їх класифікація.

105. Правові засади використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони України та її континентального шельфу.

106. Правове забезпечення охорони природних ресурсів і морського середовища в межах виключної (морської) економічної зони України.

107. Основні правові засоби забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання.

108. Еколого-правові вимоги при розміщенні і розвитку населених пунктів.

109. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища: поняття, принципи, об'єкти, суб'єкти.

110. Принципи і джерела права охорони навколишнього середовища ЄС.

111. Система й компетенції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

СПИСОК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Підручники, навчальні посібники, тексти лекцій

Балюк Г. І. Екологічне право України: Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частина) : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 192 с.

Гетьман А. П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України : навч. посібник. Харків: Основа, 1998. 205с.

Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.

Екологічне право України : навч. посіб. / за ред. І. І. Каракаша, Т. Є. Харитонової, А. І. Черемнової. Вид. 1-ше. Одеса : Гельветика, 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник / за ред. В. В. Костицького. Дрогобич : Коло, 2012. 360 с.

Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид. Київ : Юрид. думка, 2008. 720 с.

Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці): підручник / уклад.: А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. В. Шеховцов [та ін.] / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015. 342 с.

Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці): підручник / уклад.: А. П. Гетьман, А. К. Соколова, О. В. Донець [та ін.] / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015. 496 с.

Краснова М. В. Договори в екологічному праві України : навч. посібник. Київ : Алерта, 2012. 216 с.

Монографії

Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія. Дніпро : Нац. гірн. ун-т, 2011. 373 с.

Анісімова Г. В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства України в контексті природно-правової доктрини: монографія. Харків: Право, 2019. 672 с.

Бредіхіна, В. Л. Конституційні засади права громадянина на безпечне навколишнє природне середовище: монографія. Харків: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2008. 168 с.

Гетьман А. П. Юридична відповідальність в екологічному законодавстві: проблеми становлення та розвитку. Проблеми правової відповідальності: монографія / В. Я. Тацій [та ін.]; за ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, В. І. Борисова. Харків: Право, 2014. Розд. 8. С. 235–256.

Григор'єва Т. В. Правові засади використання, охорони та відтворення водних живих ресурсів: монографія. Харків: «Право», 2011. 176 с.

Каракаш І. І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2017. 438 с.

Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2016. 271 с.

Комарницький В. М. Право спеціального природокористування: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 424 с.

Правова доктрина України: монографія: у 5 т. Т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права / Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев та ін.; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Харків: Право, 2013. 848 с.

Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків, 2014. 784 с.

Соколова А. К. Флористичне право України: проблеми формування та розвитку: монографія. Харків: Право, 2009. 288 с.

Туліна Е. Є. Правові засади використання рослинного світу: монографія. Харків: Право, 2017. 216 с.

Черкашина М. К. Юридичні гарантії права природокористування: монографія / за ред. А. П. Гетьмана Харків: ФІНН, 2010. 176 с.

Шеховцов В. В. Правове регулювання права приватної власності на об'єкти тваринного світу в Україні / за ред. А. П. Гетьмана: монографія. Харків: Вид-во ФІНН, 2010. 210 с.

Коментарі законодавства

Екологічні та природоресурсні податки і збори: наук.-практ. коментар до розділів VIII, X, XI, XIII, XVI, XVII Податкового кодексу України / відп. ред. Н. Р. Малишева. Київ: Алерта, 2011. 358 с.

Науково-практичний коментар Водного кодексу України / уклад.: Н. О. Багай, Н. Р. Кобецька, І. В. Мироненко [та ін.] / за заг. ред. Н. Р. Кобецької. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 360 с.

Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону атмосферного повітря» / уклад.: Г. І. Балюк, І. С. Гриценко, Т. Г. Ковальчук [та ін.]; за ред. Г. І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 328 с.

Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / Н. Р. Малишева, М. І. Єрофеев. Харків: Право, 2017. 416 с.

Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / за заг. ред. О. М. Шуміла. Харків, 2006. 592 с.

Науково-практичний коментар Кодексу України про надра / Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, Н. Р. Малишева [та ін.] / за ред. Г. І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 328 с.

Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / уклад.: Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, Т. Г. Ковальчук [та ін.] / за ред. Г. І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 368 с.

Податковий кодекс України: постатейний коментар : у 2-х ч. / За ред. М. П. Кучерявенка. Харків: Право, 2011. 1128 с.

Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / Г. В. Балюк, О. О. Погрібний, Ю. С. Шемшученко [та ін.]; за ред. Г. І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

Енциклопедії, довідники

Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 14 : Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 776 с.

Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля. Львів, 2009. 203 с.

Словник юридичних термінів екологічного законодавства України. [А. П. Гетьман, М. В. Шульга, Г. В. Анісімова та ін.] / за заг. ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. Харків : Одиссей, 2010. 160 с.

Судова практика

Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. № 17. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 1 (53). С. 9.

Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища: Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 27.06.2001 р. за № 02-5/744. *Вісник господарського судочинства*. 2001. № 4. С. 92.

Справа «Гримковська проти України» (Заява № 38182/03): рішення Європ. суду з прав людини від 21.07.2011. URL: <http://epl.org.ua/law-posts/sprava-hrimkovska-proty-ukrainy-povnyi-tekst-rishennia-ukrainskoiu-movoiiu/>.

Справа «Дземюк проти України» (Заява № 42488/02): рішення Європ. суду з прав людини від 04.09.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a51/page2

Справа «Дубецька та інші проти України» (Заява № 30499/03): рішення Європ. суду з прав людини від 10.02.2011. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_689

Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довідки : посібник / за заг. ред. О. Кравченко. Львів : Компанія «Манускрипт», 2014. 136 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/1690_EPL_Strategichni-sudovi-spravu.pdf.

Інтернет-ресурси

Єдиний державний реєстр судових рішень: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

Офіційний портал Верховної Ради України URL: <http://rada.gov.ua/>

Офіційний портал Кабінету Міністрів України URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua>.

Офіційний сайт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого URL: <http://nlu.edu.ua>.

Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

Практика Європейського Суду з прав людини у справах, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_RUS.pdf.

Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України: URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9329.

Сайт наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого URL: <http://library.nlu.edu.ua/>.

Нормативно-правові акти

Конституція України, прийнята 28.06.1996 р. за № 254/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Про основні напрямки державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38–39. Ст. 248.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст.70.

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України 25.06.1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.

Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Лісовий кодекс України в редакції Закону України від 08.02.2006 р. № 3404-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. *Офіційний вісник України*. 2002. № 2. Ст. 47.

Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. № 591-XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 18. Ст. 775.

Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3055-III *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 201.

Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 р. № 162/95-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 152.

Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 29. Ст. 1950.

Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III. *Офіційний вісник України* 2000. № 12. Ст. 442.

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 р. № 486-IV. *Офіційний вісник України* 2003. № 10. Ст. 430.

Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV. *Офіційний вісник України*. 2006. № 11. Ст. 692.

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 р. № 3677-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 59. Ст. 2351.

Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 21 червня 2001р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.

З М І С Т

Вступ	3
Загальний розрахунок годин, лекцій, практичних занять самостійної роботи.....	6
Програма навчальної дисципліни «Екологічне право»	8
Питання до самостійного вивчення навчальної дисципліни «Екологічне право».....	19
Плани практичних занять для студентів заочного факультету	29
Програмні питання з навчальної дисципліни «Екологічне право».....	39
Список основної літератури	45

Навчальне видання

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ І ЗАВДАННЯ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ І
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»**

для студентів 4 курсу заочних факультетів

*для студентів 4 курсу заочних факультетів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»*

Укладачі: ГЕТЬМАН Анатолій Павлович,
РАЗМЄТАЄВ Сергій Володимирович,
СОКОЛОВА Алла Костянтинівна,
АНІСІМОВА Ганна Валеріївна,
БРЕДІХІНА Вікторія Леонідівна,
ЄРМОЛАЄВА Тетяна Вікторівна,
ШЕХОВЦОВ Володимир Володимирович,
ЧЕРКАШИНА Марина Костянтинівна,
ДОНЕЦЬ Ольга Володимирівна,
СУЄТНОВ Євгеній Павлович,
ЗАДИХАЙЛО Дмитро Дмитрович
КОПИЦЯ Євгенія Миколаївна,
ЛОЗО Олена Вячеславівна,
ТУЛІНА Ельбіс Євгеніївна

Відповідальний за випуск *А. К. Соколова*

Редактор *Л. В. Русанова*

Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*